

Deák László: Az árvaság kora

Egykori tanárának, Baránszky Jób Lászlónak ajánlja Deák László azt a költeményt, melynek címe, *Az árvaság kora* a válogatott és új versek élére került.

Az árvaság kora... Vajon miért ad a költő ekkora nyomatékot a reászakadt szellemi árvaságnak? Vajon Deák színre lépett, még benne voltunk a hazai líra nagy korszakában. Jó volt meghúzódni az öregek árnyékában. Hány szálfá kidőlt azóta!

Vajon a veszteségek súlya okozza-e, hogy árvának érzi magát a meglett férfi? Úgy lehet. De el ne feledjük: amikor Babitscal és Móriczcal a Nyugat „nagy nemzedéke” úgyszólván kihalt, és a költő Füst Milán, Szép Ernő elhallgatott, már további évjáratok nagyra nőtt fiai voltak jelen az irodalomban. A súlyos csapások, történelmi megrázkódások ellenére sem érzünk törést az akkori évek költészetében. Vajon most más-ként volna?

Nem ebből az alkalomból kell válaszolnom a kérdésre. Tény, hogy a pálya delelőjére ért költő, Deák László az „öregék” utáni törésről ad helyzetképet, közérzet-jelentéssel hitelesítve.

Úgy válaszol a kihívásra, hogy keresi és meg is találja az egyensúlyt hagyomány és újítás között. Mint aki tudja: két nagy buktató van: az epigonizmus és a szakítás minden hagyománnyal.

Hogy miért érezzük őt össze nem téveszthetően eredeti költőnek? Furcsa mód éppen azért, mert nem tetszeleg a „kiválasztott művész” pózában – annyi van belőle, mint a nyű –, hanem az élettapasztalatára bízta magát. Nem akar mindenáron feltűnő, csuda-érdekes költői személyiséget kreálni versei számára. Inkább megmarad mindennapi embernek – egynek a sok közül. Ennek köszönhető, hogy apró-cseprő magánügyeit is úgy vesszük, mint közös emberi tapasztalatot. Vállalja a személyességet, az önéletrajzot, az épségben megtartott magyar nyelvet, mellyel annyiszor visszaélnék a stílmanipulátorok.

Azért egyéni a hangja, mert nem zárkózik el jótékony hatások elől. Vendég-szövegei, utalásai úgy simulnak bele a stílusába, mint akinek nincs mitől féltenie az egyéniségét. Nincs is szakadás verseiben élet és költészet között. Olvasmányai révén ugyanolyan eleven életet közvetít, mint amikor az egykori grundelményeiről vagy szerelmeiről beszél.

Deák László szeretetre méltó költő. Becsben tartja az életet, mely sosem csupán nyers valóság, hanem álmom is. Kellő távolságtartással és rálátással szemléli mindazt, amit átélt és álmaival szembesített. A szembesítés eredménye az igazság, kísérőzöngéje a humor és az önirónia. Összefér a két minőség: a kiábrándító tények tudomásulvétele és a derűs hangvétel. A derű megkülönböztetett minőségjegye Deák László költészetének. Pedig kevesen látják olyan éles szemmel a komiszat, veszélyeset, mint ő. Vagy épp ezért van napos oldala is költői világának? Mert nem hagyja, hogy ólmos esőként összemossa kedélye a szépet, a rútat, a jót meg a rosszat?

Nincs köze a grotesknek ahhoz a dömpingjéhez, mely a hetvenes évek innesső fele óta árasztotta el a hazai költészetet. Hozott vívmányokat is, kétségtelen; de az ember gyomrát olykor megfeküdte az, amit groteszk címen úztek a magyar nyelvvel. Sokszor éreztem olyasmit, hogy a versekből nem a világról kaptunk torzképet, hanem a nyelv torzult el, s nem tudni, mi végre: talán a dilettantizmus keresett önfelmentést a stílus szándékolt megcsúfolásával. Deák azok közé tartozik, akik tisztelik a kifejezés eszközt, a nyelvet. És személyét is rokonszenvéssé teszi azzal, hogy a humor nála nem pusztán mutatvány, hanem többnyire valamilyen fölismerés örömeként csillan meg a dolgokon. Többnyire olyankor, amikor valamilyen fonák jelenség vagy magatartásforma lelepleződik előtte.

Számos verse önéletrajzi költőnek mutatja. Ez sok epikus elemmel dúsítja verseit, és olvasmányossá teszi őket. Mintha olyasmit vallana, amit az epikában egymástól függetlenül vallottak olyan mesterek, mint például Móricz Zsigmond és García Márquez: tízéves koráig minden megtörtént az emberrel, ami említésre érdemes. A költői túlzás persze módosítható: Deák is „fölkeresi ifjúságát”, de nemcsak a golyóscsapágyas roller és a gördeszka korszakát eleveníti föl, hanem az első tűzpróbák és a festőtanonckodás idejét is, minthogy akkor került először a kreatív szemlélődés vonzásába.

Hogy mindez mitől lesz költészet, jóízű olvasói élmény? A pontosan és takarékosan megválasztott szavaktól. A zeneileg is célba érkező mondatoktól. Gördülékeny szabadverseiben, prózaverseiben a mondat lejtése nem enged nosztalgizáló kitérőket, érzelmeskedő felhangokat az emlékezés vagy elmélkedés szövegébe. Egy-egy leírásban, képben a cseh filmművészet „új hullámára” emlékeztető komikumot érzünk. Másutt a sokat olvasó irodalmi szakember szókinccsára csillantja meg becses értékeit. Ezek azonban az értelmiségi lét, illetve az ízlés önkéntelen gesztusai; nem hatnak idegen testként verseiben.

Mindehhez a mulandóság sejtelme, majd egyre mélyülő tudása, a „kikezdett engem az idő” élménye ad háttérrel. A mulandóság nagy ihlető, különösen, ha az élet szeretetével párosul. Nem szól bele a mozgalmas társaséletről árulkodó versek család- és barátságélményeibe, a kedély villódzásába, az epikuroszai, anakreóni bölcselkedésbe, poharak csengésébe, de egyre súlyosabban érzeteti jelenlétét. Ő sugallja az ilyen sorokat is: „Szükséges elismételniünk szentelt környezetben is / azokat a mondatokat, amelyeket már kezdtünk / megformálni nehézkesen, gyötrődve. [...] Ezek a mondatok arról szólnak: miért és hogyan élünk.” A „szentelt környezet” nem egyéb, mint a fehér papír, melyen a vers születik. (*Orfeusz, 1994.*)

Alföldy Jenő